

Sygn. akt III UK 188/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 sierpnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Halina Kuryło

w sprawie z powództwa J. B.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w [..]

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 31 sierpnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [..]

z dnia 28 kwietnia 2016 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [..] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [..] wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2016 r. oddalił apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego w [..] z dnia 20 listopada 2015 r.,

którym oddalono odwołanie J. B. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w [...] z dnia 11 czerwca 2015 r., odmawiającej prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd odwoławczy zaakceptował poczynione w sprawie ustalenia faktyczne, zgodnie z którymi ubezpieczony był od 8 listopada 1979 r. zatrudniony w Przedsiębiorstwie Przemysłu Chłodniczego w [...] na stanowisku kierowcy. Od 1 sierpnia 1980 r. powierzono mu obowiązki polegające na prowadzeniu i obsłudze samochodu marki Star-Chłodnia o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. W dniu 1 grudnia 1980 r. pomiędzy pracodawcą, odwołującym się i konwojentem została zawarta umowa zlecenia o wspólnej odpowiedzialności materialnej kierowcy i konwojenta za powierzone im towary. Na mocy tej umowy ubezpieczony był zobowiązany do wykonywania czynności spedycyjnych, za i wyładunku, rozliczeń towarowych na samochodach dystrybucyjnych przy realizowaniu dostaw do odbiorców. Za wykonywanie tych czynności odwołujący się miał otrzymywać wynagrodzenie określone w § 6 umowy. Umowy o analogicznej treści ubezpieczony zawarł także w dniach: 1 lipca 1982 r., 16 czerwca 1986 r., 20 czerwca 1987 r. Ubezpieczony, będąc kierowcą samochodu Star, rozwoził razem z konwojentem towar mrożony. Załadunek odbywał się z rampy w chłodni i trwał godzinę do półtorej, a nawet trzy godziny. Odwołujący się zajmował się tym załadunkiem razem z konwojentem. W punktach odbioru towaru ubezpieczony rozładowywał go i wносił do sklepu, czy restauracji. Czas trwania rozładunku zależał od ilości towaru. Tonę towaru rozładowywano przez około godzinę.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, prawidłowa była także ocena prawna tego stanu faktycznego, sprowadzająca się do stwierdzenia, że ubezpieczony nie spełnił wszystkich warunków uprawniających do emerytury w wieku obniżonym po myśli art. 184 ust. 1 i 2 w związku z art. 32 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.; dalej jako: „ustawa emerytalna”) oraz § 2 ust. 1, § 3 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej jako: „rozporządzenie”), Nie zdołał bowiem wykazać, że przez co najmniej 15 lat stale i w pełnym wymiarze

czasu pracy wykonywał zatrudnienie w szczególnych warunkach wymienione w stanowiącym załącznik do rozporządzenia wykazie A, dziale VIII, poz. 2, a mianowicie pracę kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. Pracą takiego kierowcy jest wykonywanie przewozu drogowego, polegającego na kierowaniu pojazdem w ruchu drogowym. Wyłącznie tak rozumiana praca kierowcy stanowi pracę w warunkach szczególnych, jeżeli jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Praca kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony wymaga wysokiej sprawności psychofizycznej z uwagi na bezpieczeństwo własne i innych użytkowników ruchu drogowego, a ponadto jest uciążliwa z uwagi na środowisko, w jakiej jest wykonywana. Czynniki te niekorzystnie działają na organizm ludzki, prowadząc do obniżenia wydolności do pracy zawodowej. Dodatkowe czynności wykonywane przez ubezpieczonego w ramach dobowego dnia pracy nie miały niekorzystnego wpływu na jego organizm, wobec czego nie mogą być uznawane za pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu § 2 ust. 1 rozporządzenia. Czynności ładowania towaru nie są czynnościami integralnie związanymi z pracą kierowcy samochodu ciężarowego. Praca w warunkach szczególnych łączona z takimi czynnościami nie jest wykonywana w pełnym wymiarze. Oznacza to, że odwołujący się nie wykonywał pracy kierowcy samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony w pełnym wymiarze czasu pracy, nie spełniając tym samym podstawowego warunku uznania jej za świadczoną w warunkach szczególnych.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego ubezpieczony zarzucił naruszenie:

1. art. 184 ust. 1 – 3 ustawy emerytalnej oraz § 4 ust. 1 rozporządzenia, przez uznanie, że skarżący na dzień 1 stycznia 1999 r. nie posiadał 15 – letniego okresu pracy w warunkach szczególnych, gdyż do okresu tego nie można zaliczyć jego pracy w charakterze kierowcy samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony od 1 sierpnia 1980 r. do 13 lipca 1992 r., gdyż skarżący poza kierowaniem pojazdem wykonywał także czynności związane z załadunkiem i rozładunkiem towarów przewożonych obsługiwanym przez niego samochodem;

2. § 2 ust. 1 rozporządzenia i zapisów zawartych w stanowiącym załącznik

do tego rozporządzenia wykazie A, dziale VIII, poz. 2, przez nieuznanie za pracę w warunkach szczególnych pracy kierowcy samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony z uwagi na wykonywanie przez skarżącego poza kierowaniem pojazdem także czynności związanych z jego załadunkiem i rozładunkiem.

Opierając skargę na takich podstawach, skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie tego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie odwołania ubezpieczonego od zaskarżonej decyzji, a także zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy podnieść, że skargę kasacyjną Sąd Najwyższy rozpoznał na posiedzeniu niejawnym, a nie na rozprawie, o co wnioskował skarżący, bowiem w skardze kasacyjnej nie sformułowano żadnego zagadnienia prawnego, a tylko jego występowanie w sprawie może stanowić uzasadnienie dla wniosku skarżącego o rozpoznanie skargi na rozprawie (art. 398¹¹ § 1 zdanie pierwsze k.p.c.).

Skarga kasacyjna ma zaś usprawiedliwione podstawy.

Zgodnie z art. 184 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli:

1. okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz

2. okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27.

Emerytura, o której mowa w ust. 1, przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 tej ustawy, ubezpieczonym urodzonym przed 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2-3, zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym, niż określony w art. 27 ust. 1. W myśl art. 32 ust. 2 ustawy, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Z mocy art. 32 ust. 4 ustawy, wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych, tj. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Stosownie do § 3 tego rozporządzenia, do uzyskania prawa do emerytury wymagany jest dla mężczyzn okres zatrudnienia w wymiarze 25 lat. Przepis § 4 ust. 2 rozporządzenia przewiduje, iż pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli osiągnie wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzn 60 lat i ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w warunkach szczególnych. Z mocy § 2 ust. 1 rozporządzenia, praca w warunkach szczególnych winna być wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że prawo do emerytury w wieku niższym od powszechnego z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest ściśle związane z szybszą utratą zdolności do zarobkowania z uwagi na szczególne warunki lub szczególny charakter pracy. Praca taka, świadczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu, stąd też wykonująca ją osoba ma prawo do emerytury wcześniej niż inni ubezpieczeni. Prawo to stanowi przywilej i odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 ustawy emerytalnej, a zatem regulujące je przepisy należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo (por. między innymi wyroki z dnia 22 lutego 2007 r., I UK 258/06, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 81; z dnia 17 września 2007 r., III UK 51/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 328; z dnia

6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 13 listopada 2008 r., II UK 88/08, niepublikowany; z dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, LEX nr 509022). W związku z tym nie jest dopuszczalne uwzględnianie przy ustaleniu okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, wymaganych do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej miary czasu pracy, które nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika. Od tej reguły istnieją odstępstwa. Jedno z nich dotyczy sytuacji, kiedy inne równocześnie wykonywane prace stanowią integralną część (immanentną cechę) większej całości dającej się zakwalifikować pod określoną pozycję załącznika do rozporządzenia (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, LEX nr 509022 oraz z dnia 11 marca 2009 r., II UK 243/08 i tam powołane wcześniejsze orzecznictwo).

W świetle ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie nie budzi wątpliwości, że skarżący w spornym okresie był zatrudniony na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony. Praca takiego kierowcy polega na wykonywaniu przewozu drogowego, co jednak nie może być utożsamiane wyłącznie z kierowaniem pojazdem. Jego zadaniem jest bowiem bezpieczne przetransportowanie określonych towarów, z czym niewątpliwie wiąże się obowiązek zabezpieczenia przewożonego ładunku, co może polegać zarówno na nadzorze nad prawidłowym załadowaniem i rozładowaniem samochodu, jak i na osobistym wykonywaniu takich czynności. Wykonywanie takich czynności było i jest integralną częścią obowiązków pracownika zatrudnionego na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego. Jak trafnie podniósł skarżący, w aktualnym stanie prawnym znalazło to wyraźne potwierdzenie w przepisach ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.). Zgodnie bowiem z art. 6 ust. 1 tej ustawy, czasem pracy kierowcy jest czas od rozpoczęcia do zakończenia pracy, która obejmuje wszystkie czynności związane z wykonywaniem przewozu drogowego, w szczególności (poza prowadzeniem pojazdu – pkt 1), między innymi, załadowywanie i rozładowywanie oraz nadzór nad załadunkiem i wyładunkiem (pkt 2). Skoro zaś czynności

polegające na załadunku i rozładunku (nadzoru nad załadunkiem i rozładunkiem) prowadzonego pojazdu są obowiązkami pracowniczymi osoby zatrudnionej na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, to nie ma żadnych podstaw do stwierdzenia, że wykonując je, świadczy jakąś inną pracę niż pracę kierowcy takiego samochodu, wymienioną w stanowiącym załącznik do rozporządzenia wykazie A, dział VIII, poz. 2. Do żadnych innych wniosków nie uprawnia okoliczność, że w punkcie wykazu, w którym zakwalifikowano pracę kierowcy (między innymi samochodu ciężarowego) do prac w warunkach szczególnych, nie wymieniono czynności ładowania towaru, co zdaniem Sądu Najwyższego wyrażonym w uzasadnieniu wyroku z dnia 28 sierpnia 2014 r., II UK 537/13 (LEX nr 1521351) miałoby świadczyć o tym, że nie są to czynności integralnie związane z pracą kierowcy, wobec czego praca w warunkach szczególnych łączona z takimi czynnościami nie jest wykonywana w pełnym wymiarze. Powołany punkt wykazu A nie dotyczy bowiem pracy polegającej na prowadzeniu samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony, lecz pracy kierowcy takiego pojazdu, z uwzględnieniem jej specyfiki, wymuszającej wykonywanie przez pracownika zatrudnionego na takim stanowisku także innych czynności niż samo prowadzenie pojazdu. Oprócz czynności związanych z załadunkiem i rozładunkiem towaru, praca kierowcy samochodu obejmuje również np. czynności spedycyjne, obsługę codzienną pojazdów i przyczep, inne prace podejmowane w celu wykonania zadania służbowego lub zapewnienia bezpieczeństwa osób, pojazdu i rzeczy, niezbędne formalności administracyjne, czy utrzymanie pojazdu w czystości (por. art. 6 ust. 1 ustawy o czasie pracy kierowców). Wszystkie te czynności wpisują się integralnie w zakres pojęcia „prace kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony”. Nie są więc innymi czynnościami łączonymi z pracą kierowcy samochodu ciężarowego w warunkach szczególnych, lecz świadczeniem takiej pracy, podobnie jak prowadzenie pojazdu. Tym samym ich wykonywanie nie może prowadzić do stwierdzenia nieświadczenia przez kierowcę w tym charakterze pracy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Z tych względów Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę nie aprobuje stanowiska wyrażonego przez Sąd Najwyższy w powołanym wyżej

wyroku z dnia 28 sierpnia 2014 r., II UK 537/13, a tym samym akceptującego go poglądu Sądu Apelacyjnego.

Biorąc to pod uwagę, Sąd Najwyższy uznał, że Sąd drugiej instancji przyjmując, iż w związku z wykonywaniem czynności załadunkowych i rozładunkowych, skarżący nie pracował w pełnym wymiarze czasu pracy jako kierowca samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, naruszył wskazane w podstawie skargi przepisy prawa materialnego, wobec czego orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c.).

kc